

นายแพทย์อมร นนทสูต

๑ สดมภ์หลักในมหากาพย์แห่งการสาธารณสุขไทย

โดย

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวช เวสสี

ในช่วงวิกฤตโควิด-19 อันเป็นวิกฤตการณ์ใหญ่ของโลกที่เกิดขึ้นในช่วงปีค.ศ.2019 - 2020 สังคมมีความเห็นพ้องกันอย่างกว้างขวาง ว่าระบบสาธารณสุขของไทยเข้มแข็งและมีส่วนสำคัญในการระงับยับยั้งการระบาดของโรคนี้ โดยประเทศไทยไม่ประสบความสูญเสียมากเท่าประเทศอื่นๆ หลายประเทศในโลก เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ บราซิล

ประเทศไทยถึงแม้มีความอ่อนแอในด้านต่างๆ หลายด้าน แต่ระบบการสาธารณสุขหาเป็นเช่นนั้นไม่ ถ้าดูพัฒนาการในช่วงระยะเวลายาวจะเห็นความก้าวหน้าชัดเจน สมัยผู้เขียนเป็นเด็กนักเรียนประจำที่จังหวัดกาญจนบุรี ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๘๐ - ๘๔ ทั้งจังหวัดไม่มีแพทย์ปริญญาเลยสักคน นักเรียนครึ่งโรงเรียนเป็นकुठะราด ใครเป็นไส้ติ่งอักเสบก็ถึงแก่ความตายหมด เป็นโรคคอติดก็ไม่รอดชีวิต จากสภาพที่ดูเหมือนไม่มีอะไรเลย กลายมาเป็นมีโรงพยาบาลจังหวัดครบทุกจังหวัด โรงพยาบาลชุมชนครบทุกอำเภอ โรงพยาบาลสุภาพตำบลหรือสถานีอนามัยครบทุกตำบล มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หมู่บ้านละประมาณ ๑๐ คน ทั่วประเทศมีประมาณ ๑ ล้านคน มีบุคลากรสุภาพ เช่น แพทย์ พยาบาล และอื่นๆ ที่มีหลักสูตรและคุณภาพทัดเทียมกับสากล จนมีคนต่างประเทศนิยมมารับบริการในประเทศไทย มีระบบหลักประกันสุขภาพที่ประชาชนสามารถเข้ารับบริการได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย มีนักระบาดวิทยาที่มีคุณภาพสูง ประเทศไทยมีทั้งหมดแวนหน้าทีเรียกว่า หมออนามัยหลายหมื่นคน ที่ทำงานใกล้ชิดประชาชนในการให้บริการเบื้องต้นและควบคุมโรค การที่ประเทศไทยสามารถควบคุมโรคต่างๆ ตั้งแต่โรคคอติด ไอกรณ โปลิโอ ฝิดาษ कुठะราด วัณโรค โรคเรื้อน อหิวาตกโรค ได้ค่อนข้างดี ก็เพราะการ

ทุ่มเทของหมอแนวหน้าเหล่านี้ ขณะเดียวกันเราก็มีหมอแนวหลังคือ แพทย์เฉพาะทางต่างๆ ที่มีคุณภาพสูง ทั้งโครงสร้าง ทั้งบุคลากร และการเน้นที่ชุมชนเข้มแข็ง ทำให้ประเทศไทยสามารถควบคุมโรคระบาด เช่น SAR และไข้หวัดนกมาก่อน จากประสบการณ์ดังกล่าวอาจทำให้มีความพร้อมในการเผชิญการระบาดของโควิด-19 ได้ดีกว่าประเทศตะวันตกที่ไม่เคยเจอกับการระบาดของ SAR และไข้หวัดนกมาก่อน

ในประวัติศาสตร์ของการพัฒนาการสาธารณสุขไทย มีตัวละครที่ทำหน้าที่ต่างๆ อย่างอุทิศตัวทั้งในระดับพื้นที่ ในระบบบริการ และในทางวิชาการ และทางนโยบายมากมายนัก ประดุจเป็น **มหากาพย์แห่งการสาธารณสุขไทย** ผมได้เสนอแนะและเรียกร้องเสมอว่าควรจะมีนักเขียนวรรณกรรมที่เก่งๆ มาทุ่มเทศศึกษาเกี่ยวกับบุคลากรสาธารณสุขในประวัติศาสตร์ และเขียนวรรณกรรมใหญ่เป็นมหากาพย์แห่งการสาธารณสุขไทย ให้คนไทยได้ศึกษาเล่าเรียนและเกิดความบันดาลใจว่าเคยมีคนไทยที่เก่งๆ ดีๆ มีชีวิตอยู่จริงบนดินแดนแห่งนี้

๑ ในสดมภ์หลักแห่งมหากาพย์การสาธารณสุขไทย คือ นายแพทย์อมร นนทสุต

นายแพทย์อมร เป็นนักคิดเชิงระบบอย่างแปลกประหลาดยิ่ง ที่ว่าแปลกประหลาดยิ่งก็คือ พวกเราที่เป็นแพทย์หรืออาจารย์มหาวิทยาลัยประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะได้ชื่อว่าเก่งแค่ไหน มักคิดเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่ขาดความคิดเชิงระบบและการจัดการ การที่อาจารย์มหาวิทยาลัยทั้งหมดขาดความคิดเชิงระบบและการจัดการ ทำให้วิชาการมีประโยชน์จำกัด ความจริงความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ ที่อาจารย์หรือนักวิชาการมีเป็นเรื่องที่มีประโยชน์มาก ถ้ามีการตั้งคำถามเชิงระบบ เช่นว่า “ทำอย่างไรความเชี่ยวชาญที่เรามี จะเป็นประโยชน์ต่อคนทั้งมวล” เมื่อคิดถึงประโยชน์ของคนทั้งมวลก็ต้องคิดเชิงระบบ ประเด็นใหญ่อย่างหนึ่งของอุดมศึกษาก็คือ การส่งเสริมสมรรถนะของอาจารย์และนักวิชาการในการคิดเชิงระบบและการจัดการ

ถ้าเข้าใจว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ ก็จะเห็นว่าสมรรถนะในการคิดเชิงระบบและการจัดการของนายแพทย์อมร นนทสุต เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก

ท่านไปผลักดันให้สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำแผนพัฒนาสังคมระยะยาว ท่ามกลางการหัวเราะเหยียดของนักเศรษฐศาสตร์ในสำนักงานแห่งนั้น ท่านคิดเรื่องระบบอาสาสมัครในชุมชน ซึ่งวิวัฒน์มาเป็น **อสม.** หรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ก่อนองค์การอนามัยโลกจะประกาศหลักการสาธารณสุขมูลฐาน ท่านคิดเรื่องบัตรสุขภาพซึ่งเป็นโครงการนำร่องของระบบประกันสุขภาพ เมื่อท่านเป็นรองปลัดกระทรวงสาธารณสุข และเป็นประธานทำแผนสาธารณสุขแห่งชาติแผนที่ ๕ คุณหมอดำรง บุญยืน ซึ่งอยู่ในคณะเลขานุการฯ ทำแผน ได้โทรศัพท์มาชักชวนกับผมซึ่งร่วมเป็นกรรมการอยู่ด้วย ให้เป็นผู้เสนอแผนสร้างโรงพยาบาลชุมชนให้ครบทุกอำเภอ พอผมเสนอตามที่ชักชวนประธานก็สรุปว่าเป็นแผน การสร้างโรงพยาบาลชุมชนให้ครบทุกอำเภอเป็นจุดหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาระบบสาธารณสุขไทย เมื่อเป็นปลัดกระทรวงสาธารณสุขท่านเป็นผู้ตัดสินใจนำแพทย์รุ่นใหม่ที่เก่งๆ ที่ทำงานอยู่ที่โรงพยาบาลชุมชนเข้ามาทำงานในตำแหน่งที่ต้องรับผิดชอบทางนโยบายในส่วนกลาง เช่น นายแพทย์สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ นายแพทย์สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ นายแพทย์สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ เป็นต้น คนหนุ่มที่มีอุดมการณ์และความสามารถสูงเหล่านี้ ต่อมาได้มีส่วนผลักดันงานปฏิรูประบบสุขภาพของไทย ซึ่งต้องนับว่าได้รับแรงบันดาลใจและการสนับสนุนจากผู้บริหารที่เป็นรัฐบุรุษทางสาธารณสุขอย่างคุณหมออมร นนทสุต

ผมเคยร่วมเดินทางไปกับคณะของท่านในการตรวจเยี่ยมงานในพื้นที่ ผมพบว่าท่านเป็นผู้มีสุนทรียธรรมสูง ชื่นชมธรรมชาติ รื่นรมย์กับการฟังและเล่นดนตรี นอกจากนั้นยังสนใจในการปฏิบัติสมาธิภาวนา คราวหนึ่งเดินทางออกมาจากแม่ฮ่องสอนด้วยกัน ยังเหลือเวลาอยู่บ้าง ท่านก็ชวนว่า “เอาเสียหน่อยซี” หมายถึงนั่งสมาธิกันเสียหน่อย

ข้อนี้ท่านไม่ได้พูด แต่ผมสังเกตว่าท่านถือว่าเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ที่มีศักดิ์ศรี ใช้ความดีและวิชาการในการบริหารงาน จึงไม่ค่อยสบายใจที่จะต้องเดินตามรัฐมนตรีที่ใช่แต่เพียงด้อยกว่าด้วยวัยวุฒิ

ท่านลาออกจากราชการในตำแหน่งปลัดกระทรวงสาธารณสุขก่อนถึงวาระเกษียณ โดยพูดว่า “เพื่อให้โรจน์ได้เป็นปลัด” เพราะนายแพทย์ไพโรจน์ นิงสานนท์ รัฐบุรุษทางสาธารณสุขอีกท่านหนึ่งและเป็นครูของผม อายุเท่าคุณหมอมร

นี่เป็นเพียงส่วนน้อยนิด ที่ผมบันทึกความรู้สึกเกี่ยวกับนายแพทย์อมร นนทสุต นักการสาธารณสุขผู้ยิ่งใหญ่ ผมหวังว่าจะมีนักเขียนวรรณกรรมที่เก่งๆ มาค้นคว้ารายละเอียดเกี่ยวกับบุคลิกและงานของ ๑ ในสดมภ์หลักแห่งมหากาพย์แห่งการสาธารณสุขไทยท่านนี้ เพื่อจารึกคุณงามความดีของท่านให้ดำรงอยู่ตลอดไป
